

Проектний підхід і дистанційне навчання у професійній підготовці управлінських кадрів

Інтеграційні процеси в системі національної освіти виступають як складова всебічної тенденції глобалізації світових процесів розвитку, як визначальний інтелектуальний базис гармонійного розвитку національних соціально-економічних систем.

Формуючи особистісну і кадрову компоненти цих інтеграційних процесів, система освіти повинна не тільки сама бути залученою в процеси світової соціально-економічної інтеграції, у світовий освітній простір, але й стати їх каталізатором, забезпечити гармонійність, стабільність і передбачуваність їх еволюції, усвідомлення членами суспільства необхідності їх практичної реалізації.

Соціально-економічні потреби суспільства, що розвивається, виступають як вимоги до системи освіти і, в головному, полягають у створенні умов для забезпечення:

- гармонійного становлення і розвитку особистості як індивіда і члена суспільства, в відтворенні у підростаючому поколінні соціальної, національної і світової культури, формуванні почуттєвої сфери і ціннісної системи, яка базується на загальнолюдських і загальнокультурних цінностях;
- професійної освіти, яка передбачає формування у особистості відповідних властивостей, умінь і навичок соціально-корисної продуктивної діяльності, які забезпечують її конкурентноздатність на ринках праці і, таким чином, можливість її активної участі в соціально-економічній діяльності суспільства.

Поряд з традиційними методами і засобами організації і управління системою освіти і науки в Україні достойне місце повинен зайняти проектний підхід, який базується на методології проектного менеджменту і який спрямований не на процес, а на кінцевий продукт, на проектні методи і засоби управління процесами інтеграції і розвитку галузі.

Формування кадрового корпусу управлінців нового покоління, із складу високоосвічених і висококваліфікованих спеціально підготовлених (на основі сучасних і перспективних напрямів теорії і практики навчання і виховання, що базуються на прогресивних навчальних і управлінських технологіях, на сучасних методах організації праці) фахівців, демократичні механізми призначення управлінських кадрів і просування їх в кадровій ієрархії управлінських систем є фундаментальною передумовою позитивної реалізації завдань, що постали сьогодні в Україні.

Для формування в освітньому, науковому, управлінському, виробничо-технологічному, фінансово-економічному середовищі професійної культури проектного менеджменту необхідно розвернути спеціальну підготовку проектних менеджерів, перепідготовку практиків, зайнятих в сфері управління

проектами або маючих безпосереднє відношення до цієї сфери діяльності, створити в найближчі роки в Україні “критичну масу” практикуючих проектних менеджерів, яка і забезпечить якісні позитивні зміни в практиці управління проектами, істотне підвищення ефективності робіт при підготовці і реалізації різноманітних проектів і програм.

Проектний менеджмент (ПМ):

- уявляє собою міждисциплінарну, синтетичну наукову, навчальну і практичну дисципліну,

- відбиває в своїх методах і засобах загальні тенденції світового, національного культурного і науково-технічного розвитку.

Об’єктивні передумови появи, існування і неперервного розвитку ПМ визначаються тим, що, в головному, ПМ спрямований на:

- забезпечення ефективності формування, використання і розвитку кадрів управління;

- методологічне і організаційно-інструментальне забезпечення розвитку, як визначальної категорії буття і підтримки життєдіяльності.

Спираючись на методологію системного підходу, ПМ, його спеціальні методи і засоби, які створюються і невпинно розвиваються:

- є ефективним інструментом досягнення сталих тенденцій динамічного соціально-економічного розвитку суспільства;

- забезпечують цілеспрямованість розвитку складних багатопараметричних, багатофункціональних систем;

- утворюють міждисциплінарну інтеграцію на основі єдиних специфікацій, технологій і стандартів;

- каталізують досягнення в окремих галузях знання і практики;

- стають важливий чинником синергізму;

- формують ефективну архітектуру управління системами, які створюються і розвиваються.

Проектний менеджмент є одним з ефективних інструментів розв’язання проблем, коли з самого початку їх виникнення і аналізу можливих шляхів їх розв’язання розглядаються і аналізуються ключові категорії ПМ: цілі; кінцеві продукти; суттєві параметри і характер впливу оточуючого середовища; необхідні ресурси; критерії позитивності результатів, ефективності їх досягнення і оцінки; можливі механізми і інструменти діяльності і управління.

Віддзеркалюючи глобальні тенденції світових процесів розвитку, природній розвиток ПМ обумовлений:

- потребами соціально-економічного розвитку суспільства, що відбивається на темпах і характері формування ринку проектів;

- можливостями ПМ, які базуються на розвитку методології, технологій і засобів управління проектами і які спираються на сучасні досягнення і тенденції розвитку науки, техніки, теорії і практики управління організаційними системами.

Сучасний етап формування ринку проектів характеризується:

- підвищенням чисельності проектів розвитку складних погано обумовлених систем;
- підвищенням вимог щодо якісних показників проектів розвитку;
- підвищенням вимог щодо динаміки створення і впровадження проектів розвитку;
- підвищенням ризиків прийняття рішень;
- міжнародною глобалізацією, інтеграцією і спеціалізацією (профілізацією) ключових компонентів оточуючого середовища і самих систем, що проектуються і створюються (ринків праці; фінансового обслуговування; форм власності, механізмів використання об'єктів власності і управління ними; форм, методів і джерел ресурсного забезпечення проектів; освітніх і сертифікаційних систем формування кадрового корпусу тощо).

Формування культури проектного менеджменту є:

- відображенням базових ідей ринкової економіки в практичній діяльності людей, соціально-економічних і управлінських структур;
- важливою складовою особистісної і професійної культури сучасного активного члена суспільства.

В найближчі роки повинна бути подолана планка критичної маси кількості проектних менеджерів реально задіяних в реалізації найбільш важливих проектів розвитку національної економіки, сфер її виробництва, послуг і соціальних систем.

Формування і розвиток освітніх систем з підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів управління, зокрема проектних менеджерів, є визначальною передумовою ефективного впровадження методології ПМ в практику управління проектами.

Дистанційна освіта є перспективним сучасним механізмом і інструментом досягнення цієї мети. Це відносно новий розділ знань і практики, де понятійний апарат ще остаточно не визначився. Тому наведемо наше розуміння категорії дистанційного навчання, зокрема введемо поняття е-дистанційне навчання.

Дистанційне навчання це форма організації навчального процесу, за якою її активні учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) досягають цілей навчання здійснюючи навчальну взаємодію принципово і переважно на відстані.

Дистанційна освіта це різновид освітньої системи, за якою переважно використовуються дистанційні технології навчання.

Традиційне дистанційне навчання (або заочного навчання) це різновид дистанційного навчання за яким активні учасники навчального процесу здійснюють навчальну взаємодію переважно асинхронно в часі, значною мірою використовуючи в якості транспортної системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів системи поштового, телефонного або телеграфного зв'язку.

Е-дистанційне навчання (за аналогією, е-суспільство, е-уряд тощо) це різновид дистанційного навчання, за яким активні учасники навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану навчальну взаємодію як

асинхронно, так і синхронно в часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, медіа навчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології.

Іншими словами, е-дистанційне навчання це форма навчання, яка (окрім інших ознак) принципово базується на використанні інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), що і обумовило її назву.

В основі появи і поширення е-дистанційного навчання лежать сучасні особливості і рівень розвитку ІКТ, зокрема:

- індивідуальних комп'ютерно орієнтованих засобів навчання;
- навчального інформаційного електронного простору;
- засобів і технологій доступу до інформаційних електронних джерел;
- комп'ютерно-технологічних платформ організації транспорту навчальних об'єктів.

Тому основними просторово-технологічними відрізняльними ознаками дистанційного навчання є:

- специфіка організації і здійснення взаємодії в часі учасників навчального процесу (асинхронний і синхронний режими);
- переважна просторова екстериторіальність їх місцезнаходження;
- специфіка побудови і подальшого використання транспортної системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів.

Головні проблеми створення і впровадження систем е-дистанційного навчання є: комп'ютерно-технологічна, організаційно-управлінська, психолого-педагогічна, фінансово-економічна і нормативно-правова проблеми.

Поряд з усвідомленням необхідності комплексного і збалансованого розв'язання кожної з цих проблем слід підкреслити і виділити психолого-педагогічну проблему, як таку, теоретичне і практичне розв'язання якої сьогодні є завданням найбільш складним, до необхідної межі не визначеним і, таким чином, не розв'язаним. Ця проблема сьогодні є найбільш вагомим стримувавцем широкого впровадження е-дистанційних технологій навчання в практику освіти (в першу чергу при перепідготовці і підвищенні кваліфікації дорослих), є визначальним фактором забезпечення якості освіти, що надається. Розв'язання цієї проблеми навіть на початковому етапі створення е-дистанційних систем навчання не є одномоментною чи короткотерміною дією, здійснення якої виключно залежить, наприклад, від наявності фінансових ресурсів (про що сьогодні можна значною мірою казати відносно розв'язання комп'ютерно-технологічної проблеми). Ця проблема потребує ґрунтовного вивчення позитивного закордонного досвіду, проведення цілеспрямованого на проблему, що розглядається, спектру наукових досліджень, здійснення відповідних психолого-педагогічних експериментів щодо підтвердження висунутих наукових гіпотез і обґрунтованості впровадження отриманих результатів в практик у освіти.

Один з найважливіших практичних аспектів мети впровадження е-дистанційних технологій навчання в освітні системи, полягає в тому аби забезпечити таку якість освіти, що надається за цією формою навчання, яка б відповідала вимогам, що передбачені відповідними освітніми і освітньо-професійними стандартами.

Для цього необхідно визначити відмінності у можливостях і обмеженнях, які притаманні традиційним і е-дистанційним технологіям навчання. Використати найбільш суттєві переваги е-дистанційних технологій (наприклад, екстериторіальність, синхронний і асинхронний режими взаємодії учасників навчального процесу: викладач - студент, студент - студент, студент - навчальна група; можливість використання кращих викладачів; одночасне з вивченням інших предметів практичне засвоєння інструментів інформаційних і телекомунікаційних технологій – створення додаткових мов для впровадження ІКТ в освітні системи управління проектами тощо). Мінімізувати втрати, які пов'язані з недоліками і обмеженнями е-дистанційних технологій навчання (наприклад, пов'язаними з відсутністю довготривалого прямого контакту між учасниками навчального процесу; з проблемами віртуального виховання; етичними проблемами; з додатковими складнощами при формуванні умінь і навичок тощо).

В основі розв'язання зазначеної психолого-педагогічної проблеми е-дистанційних систем навчання (ЕДН) лежать теоретичні і практичні завдання проектування і впровадження методичних систем е-дистанційного навчання.

Методологічну основу проектування методичних систем е-дистанційного навчання (далі методичних систем) утворюють: психолого-педагогічні методи та засоби, які спираються на діяльнісний підхід і сфокусовані на особливості е-дистанційних технологій навчання; методи та засоби системного підходу; методи та засоби ІКТ; методи та засоби управління проектами; спеціальні методи та засоби організації та управління навчальним процесом.

Проектування методичних систем це, з одного боку, системний процес, який передбачає:

- розробку навчальних специфікацій, які базуються на теорії навчання і забезпечують створення якісних НММ;
- вивчення навчальних потреб, особистісних характеристик і цілей тих, хто навчається, і розробку педагогічних систем, які відповідають цим потребам і цілям;
- відповідний до навчальних потреб і змістовних вимог навчального предмету, або його частини, розвиток навчально-методичних матеріалів (НММ) і навчальної діяльності;
- створення засобів оцінювання навчальних досягнень, НММ та ефективності навчальної діяльності для забезпечення управління їх позитивним розвитком

Проектування методичних систем це, з іншого боку, наукова галузь, яка займається:

– дослідженням психолого-педагогічних теорій і навчальних стратегій, розвитком і реалізацією цих стратегій приналежно до е-дистанційного навчання;

– створенням детальних специфікацій, які забезпечують розвиток, впровадження, оцінювання та управління навчальним процесом е-дистанційного навчання, покращують вивчення малих і великих одиниць навчальних предметів усіх рівнів складності.

Наведемо декілька визначень, які використовуються нами в подальшому викладі і сформульовані з позицій системного підходу.

Під методичною системою ми розуміємо упорядковану навчальною технологією сукупність змісту навчання, суб'єктів і об'єктів навчання та множини елементів навчального середовища. Зміст навчання, склад суб'єктів і об'єктів навчання та елементів навчального середовища визначають статику методичної системи, а навчальна технологія - її динаміку.

Навчальне середовище – це штучно побудована система, структура і складові якої сприяють досягненню цілей навчального процесу. Структура навчального середовища визначає його внутрішню організацію, взаємозв'язок і взаємозалежність між його елементами. Елементи (об'єкти, складові - неподільні частки) навчального середовища виступають, з одного боку, як його атрибути, що визначають змістовну і матеріальну наповненість середовища, а, з іншого боку, як ресурси середовища, що включаються у діяльність учасників навчального процесу, набуваючи при цьому ознак засобів навчання. Іншими словами, навчальне середовище це структурно упорядкована множина засобів навчання, які застосовуються для забезпечення навчального процесу. Структурне упорядкування елементів навчального середовища визначається навчальною технологією, що застосовується для забезпечення цілей даного навчального курсу.

Навчальна технологія, це упорядкована сукупність відносин між об'єктом і суб'єктом навчання та множиною елементів навчального середовища.

Методика навчання інтегрує зміст навчання і навчальну технологію. Ця методика:

- спрямована на цілі навчання;
- ґрунтується на змісті навчання, який сформований для досягнення цілей даної навчальної одиниці;
- відбиває психолого-педагогічні методи навчання, які обрані для викладання даної навчальної одиниці;
- визначає діяльність суб'єкту і об'єкту навчання, організацію їх взаємодії, характер і структуру використання ними ресурсів (елементів) навчального середовища (засобів навчання), які застосовуються для забезпечення навчання.

Технологічна модель створення методичних систем е-дистанційного навчання включає декілька взаємопов'язаних фаз: фазу аналізу, цільову фазу, фазу організації, фазу впровадження і фазу оцінювання. На рівні кожної із

зазначених фаз і на рівні методичної системи в цілому повинен забезпечуватись контроль якості їх здійснення.

Впродовж фази аналізу визначаються змістовні вимоги фахової підготовки і потреби тих, хто планує навчатися. Необхідно намагатися, аби навчальні завдання і зміст навчального матеріалу, з одного боку, і потреби тих, хто планує навчатися, з іншого боку, максимально співпадали. В межах цієї фази здійснюється:

- аналіз потреб тих, хто планує навчатися;
- визначаються особистісні характеристики майбутніх студентів;
- збираються і аналізуються фрагменти навчального матеріалу.

Впродовж цільової фази визначаються:

- загальна мета навчальної одиниці;
- навчальні цілі, які необхідно досягти протягом вивчення навчальної одиниці.

Загальна мета презентує головні наміри навчальної одиниці, встановлює її основні навчальні параметри. Навчальні цілі формулюють систему параметрів кінцевого продукту процесу навчання, тобто, що повинен знати і вміти той, хто навчається, наприкінці навчання (навчальні очікування).

Впродовж фази організації формується структура навчального матеріалу (який зібраний протягом фази аналізу), яка повинна відповідати стратегії досягнення навчальних цілей. В межах цієї фази формується:

- структура “навчальні цілі - фрагменти змістовної частини” навчального матеріалу;
- послідовність викладу навчального матеріалу.

Впродовж фази впровадження здійснюється підготовка до впровадження методичної системи з відповідної навчальної одиниці в освітню систему е-дистанційного навчання. В межах цієї фази розробляються вимоги щодо:

- діяльності персоналу, який забезпечує підтримку процесу е-дистанційного навчання;
- розробки навчального плану;
- організації зворотного зв'язку і корекції навчання;
- забезпечення серійної підтримки дієздатності і захисту методичної системи;
- тиражування і розповсюдження НММ;
- реєстрації і відбору, тих, хто планує навчатися.

Впродовж фази оцінювання відносно до елементів створеної методичної системи визначається її:

- педагогічна ефективність;
- слабкі місця;
- шляхи, заходи і ресурси щодо їх подальшого покращення елементів і методичної системи в цілому.

В межах контролюючого елемента моделі здійснюється якісний контроль кінцевих продуктів кожної фази проектування методичної системи. В процесі якісного контролю для кожної фази:

- оцінюється рівень досягнення очікуваних результатів;
- визначається достатність і сумісність параметрів елементів моделі на рівні “вхід - вихід”;

- розробляються підходи і здійснюються заходи щодо якісної і збалансованої розробки елементів моделі і моделі в цілому

Типова структура проектної команди із створення дистанційних навчально-методичних матеріалів включає функціональні одиниці, до складу яких можуть входити як окремі фахівці, так і їх групи:

- експерт з проблемної галузі;
- проектувальник - методист;
- розробник мультимедіа і постановник-режисер;
- розробник графіки;
- розробник HTML- файлу з навчального курсу;
- менеджер проекту створення НММ з певного навчального курсу.

Основні функції членів проектної команди регламентовані і повинні бути збалансовані і спрямовані на виконання цілей побудови методичної системи е-дистанційного навчання.

Експерт з проблемної галузі:

- відіграє роль джерела і носія знань з проблемної галузі;
- на етапі розробки НММ переважно працює спільно з проектувальником-методистом;
- на етапі проведення навчального процесу працює разом з тьютором (тьюторами) і разом з ними може проводити навчання з десятками студентів;
- може взяти один або декілька навчальних курсів з різними групами студентів.

Один і той же розроблений навчальний курс можуть створювати декілька експертів і проводити декілька тьюторів.

Проектувальник - методист:

- допомагає експерту в підготовці, аналізі і доопрацюванні навчального курсу;
- за формою представлення приводить навчальний матеріал до відповідного стандарту;
- надає педагогічні рекомендації щодо побудови НММ і характеру здійснення навчального процесу;
- при розробці НММ забезпечує використовує переважно конструктивістського підходу;
- розробляє усі необхідні навчальні матеріали, які доповнюють основний зміст навчального курсу (модулю, блоку);
- формує інформаційну базу характеристик студентів за такими складом і формою, які найбільш придатні і необхідні для створення НММ;
- бере участь в оцінюванні результатів дистанційного навчання;
- бере участь в експериментальній перевірці створених НММ;
- бере участь в доопрацюванні створених НММ після їх експериментальної перевірки.

В процесі створення дистанційної методичної системи проектувальник-методист відіграє ключову роль, забезпечуючи змістовну координацію діяльності і взаємодію усіх членів проектної команди.

Група комп'ютерного проектування, до складу якої, як правило, входять розробник мультимедіа і постановник-режисер, розробник графіки, а також розробник HTML - файлу навчального курсу, забезпечує (виключаючи змістовне наповнення) створення цілісного, насиченого мультимедіа фрагментами, комп'ютерно та Інтернет орієнтованого навчального курсу, максимально пристосованого до електронного, в тому числі, телекомунікаційного використання.

Менеджер проекту забезпечує проектне управління процесом створення методичних систем е-дистанційного навчання:

- планує робочі наради, зустрічі з клієнтами і членами проектної команди;
- встановлює, координує, корегує і контролює дати завершення окремих робіт;
- готує пропозиції і контролює виконання затвердженого бюджету проекту;
- координує виконання основних робіт з допоміжними службами;
- підтримує комунікації і формує необхідний “клімат” в проектній команді;
- формує пропозиції щодо складу проектної команди;
- управляє процесом матеріально-технічного забезпечення проекту;
- здійснює моніторинг кожної фази проекту;
- приймає участь в оцінюванні створених НММ;
- управляє процесом доопрацювання створених НММ по результатах їх експериментальної перевірки.

Є всі підстави вважати, що система підготовки проектних менеджерів, яка послідовно складається в Україні, розробка наукових основ і широке використання е-дистанційного навчання для підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів управління, науково-педагогічних кадрів вищої школи і наукових установ країни одночасно з усвідомленим і наполегливим впровадженням методів і засобів проектного менеджменту в практику підготовки і реалізації реальних масштабних проектів дозволить в Україні в саме найближчий час ввести в дію нові ще не розкриті резерви її потенційного зростання і процвітання, зробить економіку України більш привабливою для серйозних, в тому числі зарубіжних, інвесторів, захистить і розвине національний простір освітніх послуг.

Література:

Биков В.Ю. Наукове забезпечення дистанційної професійної освіти: проблеми та напрями досліджень // Професійна освіта: педагогіка і психологія. За ред.: І.Зазюна, Н.Нічкало, Т.Левовицького, І.Вільш. Україно-польський журнал. Видання II. Видавництво: ЗАТ “ВПОЛ”, Київ-Ченстохова, 2000. - С. 93-116.

Бушуєв С.Д., Биков В.Ю. Високий рівень проектного менеджменту – необхідна передумова сучасного етапу суспільного розвитку /Вісн. Східноукр. держ. ун-ту. – 1998. - №6. – С.6-10.

Бушуєва Н.С., Бушуєв С.Д., Биков В.Ю. Шпільовий В.Д. Керівництво з питань визначення професійної компетентності й сертифікації українських проектних менеджерів і фахівців з управління проектами НСВ (ua) / Українська асоціація управління проектами. – К.: ТОВ “Т.А.К.К”, 2000. – 84 с.